خراسان روزنامه صبح ایران
چهارشنبه ۱۰ شهریور ۱۳۹۵ . ۲۸ ذی‌القعده ۱۴۳۷ . شماره ۱۹۳۴۲

درس‌هایی از بیع متقابل برای قراردادهای جدید نفتی

عقب‌ماندگی میادین پرریسک و خارجی‌های ریسک‌گریز

غیاثی- طبق برخی اخبار غیررسمی وزارت نفت در اصلاحیه جدید خود استفاده از IPC را به میادین خاص (میادین مشترک و پروژه‌های از دیاد برداشت و اکتشاف) محدود کرده است. موضوعی که پیش از این نیز مورد مطالبه جدی منتقدان بود. این اقدام وزارت نفت گام موثر دوم در جهت رساندن قراردادهای جدید به نقطه بهینه آن است. قبلا درباره این که IPC به دلیل جذابیت‌های فراوان باید به میادین خاص اختصاص یابد بحث کرده‌ایم[۱]. همان جا بحث شد که علاوه بر مسائل قراردادی با منحصر کردن محل استفاده از قراردادها به میادین خاص، به نقطه بهینه خود نزدیک می‌شود. البته اخبار غیررسمی حکایت از آن دارد که وزارت نفت همچنان تبصره‌ای برای استفاده از IPC در میادینی غیر از آنچه لحاظ شده در نظر گرفته است. علاوه بر آن با بررسی تجربیات گذشته دریافتیم که بسیاری از مسائل و مشکلات نیز نه ناشی از نوع قرارداد بوده بلکه مربوط به مسائل «زمینه‌ای و غیرقراردادی» است. در ادامه با بررسی تفصیلی پروژه‌های بیع متقابل درس‌های مهمی برای امروز استخراج خواهیم کرد.

■ روشن شدن «مسائل زمینه‌ای» در گرو ارائه گزارش شفاف

قبلا تاریخ قراردادهای نفتی کشورمان تا انقلاب اسلامی را مرور کردیم. بعد از انقلاب شرکت‌های فعال در کنسرسیوم نفتی از ایران رفتند. در دوران جنگ نفت با قراردادهای تامین مالی- و بدون استفاده از قراردادهای بالادستی نفت- روزگار خود را گذراندند تا این که بعد از جنگ به مرور فرصت برای استفاده از قراردادهای بالادستی فراهم شد. وزارت نفت قراردادهایی خدماتی که بعدا بیع متقابل نام گرفت، طراحی و ارائه کرد. اولین قراردادها در این چارچوب از اواسط دهه ۷۰ به امضا رسید. قراردادهای بیع متقابل در طول زمان دو بار اصلاح شد و نسل‌های دوم و سوم آن تا دهه ۸۰ ارائه گردید. طی این سه نسل تعدادی از میادین نفت و گاز کشور واگذار گردید.

■ ۲۰ سال قرارداد، اعتراف به اشتباهات و دریغ از یک گزارش ارزیابی عملکرد

با وجود این که الگوی قراردادهای بیع متقابل بیش از ۲۰ سال مقدرات جذب منابع در صنعت نفت را در اختیار داشت، هرگز، وزارت نفت، گزارشی جامع از عملکرد این قراردادها منتشر نکرد. حتی بعد از پایان عمر این قراردادها و ارائه قراردادهای جدید هم هیچ کس از نفت گزارش عملکرد نخواست. این در حالی است که ادعای اصلی طراحان قراردادهای جدید- که همان طراحان بیع متقابل بودند- این بود که الگوی پیشین دیگر توانایی جذب منابع را نداشته، ایرادات جدی دارد و حتی بعضا اعلام شد که خارجی‌ها در جریان بیع متقابل ادعای ضرر کرده‌اند. حسینی، رئیس کمیته بازنگری قراردادهای نفتی و طراح بیع متقابل بارها اعلام کرده است که ایرادات بیع متقابل را می‌پذیرد. او در نشستی در دانشگاه امیرکبیر درباره قراردادهای نفتی با اشاره به همین ایرادات بیع متقابل گفت: این قراردادها، قراردادهای «یک بار مصرف» بودند[۲]. با وجود این اعترافات و انتقادات بسیار کارشناسان نفتی، هرگز یک گزارش شفاف در مورد عملکرد پروژه‌ها و ایرادات آن منتشر نشد. حتی دولت قبل از تصویب الگوی قراردادهای جدید، تقاضای ارائه یک گزارش عملکرد ساده از قراردادهای پیشین نکرد. این در حالی است که بسیاری از ایرادات قراردادهای پیشین نه ناشی از نوع قرارداد بلکه به خاطر برخی مسائل زمینه‌ای صنعت نفت بود که هنوز هم وجود دارد. لذا در حالی که وزارت نفت ادعا می‌کند که در الگوی جدید ایرادات قراردادهای پیشین رفع شده است، معلوم نیست که مسائل زمینه‌ای مثل ضعف نظارت شرکت ملی نفت، اولویت‌بندی جامع میادین، نحوه تهیه گاز برای تزریق به میادین، نحوه استفاده از گازهای همراه و انتقال آن، توانایی شرکت‌ها در تغییر ساختار و جذب فناوری، نحوه استفاده از تولیدات میادین و نقشه راه پایین دست صنعت نفت و بسیاری دیگر از این مسائل در صنعت نفت حل شده است یا خیر؟ مسائلی که هر کدام می‌تواند به انحراف قراردادها از اهداف بینجامد.

قراردادهای بیع متقابل، بعد از ارائه دو بار اصلاح شدند. لذا در مجموع سه نسل این قراردادها به خارجی‌ها ارائه شد. طی نسل‌های دوم و سوم به مرور، عملیات اکتشاف هم به قراردادها اضافه شد و سقف هزینه (capex) حذف شد. البته هیچ کدام از پروژه‌های اکتشاف نسل سوم به نتیجه منجر نشد و قراردادهای نسل سوم هم عملا دستاوردی نداشت. جدول مقابل به طور خلاصه عملکرد این پروژه‌ها را نشان می‌دهد.

■ حرف و حدیث‌ها درباره توتال و پارس جنوبی

با توجه به مقابل پارس جنوبی تنها میدان مشترکی است که خارجی‌ها در آن حضور دارند اگرچه ظاهر قرارداد و مفاد آن عملکرد شرکت‌ها در پارس جنوبی را موفق نشان می‌دهد اما برخی (دکتر ابراهیمی اصل، از مدیران سابق این پروژه و مشاور سابق وزیر نفت، دکتر سعیدی و همچنین انجمن گازایران) عملکرد توتال در پارس جنوبی را نزدیک به فاجعه ارزیابی کرده‌اند. اصغر ابراهیمی اصل، معاون وزیر نفت در دولت‌های نهم، دهم و اوایل دولت یازدهم در مورد عملکرد توتال تاکید می‌کند که این شرکت، حفاری در پارس جنوبی را به لایه‌های گازی غیرمشترک محدود کرده است. این میدان گازی شامل چهار لایه است که برخی از آن مشترک و برخی غیرمشترک است و توتال فقط در لایه‌های غیرمشترک حفاری کرده است. مکان‌یابی پروژه‌ها نیز به گونه‌ای بوده که فازهای دور از خط مرزی به عنوان اولویت انتخاب شده‌اند. دکتر سعیدی در مقاله‌ای در سال ۸۱ در رابطه با عملکرد توتال در پارس جنوبی می‌نویسد: «عملکرد شرکت نفت توتال که بهترین ناحیه پارس جنوبی را به خود اختصاص داده است این فرضیه را تقویت می‌کند که یکی از اهداف اصلی این شرکت، جلوگیری از آثار ناشی از بهره‌برداری ناحیه ایران بر روی چاه‌های گاز ناحیه قطر است که خود این شرکت در آن فعالیت دارد.»

■ اولویت‌بندی میدان‌ها را به خارجی‌ها واگذار نکنیم

جدول و نقشه فوق چند درس مشخص برای امروز دارد. اول آن که خارجی‌ها به بسیاری از پروژه‌های مشترک ورود نکردند؛ میادین اسفندیار، سلمان، نصرت و فرزام بدون بهره‌بردار خارجی باقی ماند و شرکت پتروایران توسط شرکت ملی نفت تاسیس شد و توسعه این میادین را به عهده گرفت. لذا عملکرد بیع متقابل در توسعه میادین مشترک و پرریسک کاملا ناموفق بوده است. چرا که خارجی‌ها تا زمانی که میادین کم‌ریسک را در دسترس ببینند وارد پروژه‌های پرریسک و مشترک نمی‌شوند.

■ فرصت «فرصت‌طلبی» را از خارجی‌ها بگیریم

طبق بررسی‌های انجام شده بعد از ورود خارجی‌ها به یک میدان آن‌ها همواره دست بالا را نسبت به شرکت ملی نفت داشته‌اند. چند علت نیز برای این موضوع وجود دارد. اول این که توسعه و تحقیق در مورد مخزن در اختیار آن‌هاست و نسبت به شرکت ملی نفت اشراف اطلاعاتی کاملی دارند. دوم این که خروج آن‌ها برای شرکت ملی نفت هزینه‌بر است، لذا این شرکت ترجیح می‌دهد تا می‌تواند با آن‌ها مدارا کند. علاوه بر آن چنانچه در جدول روبرو می‌خوانیم نفتی‌ها به خاطر موفق جلوه دادن پروژه هم که باشد از اعتراض علنی به خارجی‌ها استنکاف می‌کنند. این موضوع بر قدرت چانه‌زنی طرف خارجی و فرصت‌طلبی او می‌افزاید. در این شرایط وزارت نفت نیز با برخی اقدامات کفه ترازوی چانه‌زنی را به طرف خارجی‌ها سنگین می‌کند. مثلا هم اکنون قرارداد محرمانگی (تبادل اطلاعات میدان) را با خارجی‌ها (مثلا توتال) به امضا رسانده است. موضوعی که قدرت این شرکت را در مناقصه‌ها بسیار بالا برده و عملا این شرکت را پیروز مناقصه خواهد کرد. علاوه بر آن اشراف اطلاعاتی این شرکت در کنار محذوریت و شتاب شرکت نفت برای تولید بیشتر باعث می‌گردد فرصت‌طلبی‌های گذشته تکرار شود؛ از تحمیل هزینه بیشتر تا تولید غیربهینه. همه این مسائل نیز غیرقراردادی است و به فرایندی بستگی دارد که شرکت نفت برای اجرای پروژه‌ها طی خواهد کرد. علاوه بر آن برخی شرکت‌ها به صورت تاریخی در برخی میادین حضور داشته‌اند و اکنون نیز خواستار بازگشت به آن هستند. مثلا «انی» میدان دارخوین را می‌خواهد، «لوم اویل» میدان چنگوله و... به گونه‌ای که تقریبا اکنون همه چیز روشن است. این موضوع نیز به شدت از قدرت وزارت نفت در توسعه مخازن نفتی بر مبنای اولویت‌ها می‌کاهد. اگرچه در اصلاحیه اخیر گام‌های موثری توسط وزارت نفت برداشته شده است اما همچنان مسائل زمینه‌ای و همچنین امکان فرصت طلبی خارجی‌ها وجود دارد. موضوعی که از این پس نه با نوع قرارداد بلکه با رفتار وزارت نفت در مواجهه با خارجی‌ها اصلاح می‌شود.

	میدان واگذارشده- نوع آن	شرکت پیمانکار	سال انعقاد قرارداد	عملکرد پروژه
نسل اول (فقط قراردادهای توسعه میادین)	سیری A (الوند) و سیری E (اسفند) مستقل	توتال	۱۳۷۴	**طرحی بسیار پرحاشیه**: برای دستیابی به هدف به ترتیب ۲۰ و ۱۰۰ هزار بشکه به توتال واگذار شد. دکتر سعیدی این هدف را غیرواقعی می‌خواند و می‌نویسد: شرکت ملی نفت ایران جهت اثبات این ادعا که تولید این میدان فاصله زیادی با میزان پیش‌بینی شده شرکت توتال ندارد به صورتی غیرصیانتی از این میدان بهره‌برداری می‌نماید دکتر حسنتاش نیز در این رابطه می‌گوید: توتال طرحی را ارائه داد که بر اساس آن، طرف فرانسوی ادعا کرد ضریب بازیافت میدان ۵۵ درصد است. یکی از کارشناسان ارشد مخزن کشور در شرکت فلات قاره این ادعا را رد و بالاترین رقم را ۲۵۱ درصد اعلام کرد و با بی‌توجهی مسئولان وقت مواجه شد. به هر شکل میدان را توسعه دادند و بعد از چند ماه مشخص شد که رقم اعلامی از سوی این شرکت فرانسوی رویایی بوده است و هرگز به تولید هدف نرسید و افت تولید هم زودتر از موعد آغاز شد.
	فازهای ۲ و ۳ پارس جنوبی مشترک	توتال پارس جنوبی	۱۳۷۶	**بهترین عملکرد در بیع متقابل**: قرارداد بین شرکت ملی نفت و کنسرسیومی متشکل از توتال فرانسه (۴۰ درصد)، گازپروم روسیه (۳۰ درصد) و پتروناس مالزی (۳۰ درصد) در ۶ مهر ۱۳۷۶ امضا شد. سقف هزینه‌های سرمایه‌ای در قرارداد ۲۰۱۲ میلیون دلار تعیین شد که در نهایت ۱۹۷۵ میلیون دلار شد. زمان اجرا ۷۲ ماه بود که در ۸۱ ماه اجرا شد. این قرارداد در صنعت نفت یکی از موفق‌ترین نمونه‌های بیع متقابل محسوب می‌شود[iii].
	درود- مستقل	شرکت‌های ایتالیایی- فرانسوی آجیپ- الف	۱۳۷۷	**از دست رفتن ۲۰ میلیارد دلار سرمایه کشور**: برای توسعه تولید از ۱۴۰ به ۲۲۰ هزار بشکه در روز و با ارزش ۵۴۰ میلیون دلار به این شرکت‌ها واگذار شد. دکتر سعیدی در مورد عملکرد دو شرکت می‌نویسد: شرکت‌های مذکور با یک کاسه کردن دو فرایند فوق، برگشت سرمایه‌گذاری خود را از زمان شروع کار تقاضا کرده‌اند که نوعی سفسطه آشکار است. وی می‌افزاید: در این مورد در تاریخ ۷۸/۰۸/۱۹ گزارشی خدمت جناب آقای خاتمی ارسال و توضیح داده شد که شرکت ملی نفت ایران با حفر ۴ حلقه چاه جدید و مرمت ۱۲ حلقه چاه، با هزینه حدود ۵۰ میلیون دلار موفق شد سطح تولید این میدان را تا حدود ۲۰۰ هزار بشکه در روز افزایش دهد. در حالی که طبق برنامه قرار بوده است شرکت‌های آجیپ- الف همین کار را با صرف ۵۴۰ میلیون دلار در سال‌های بعد انجام دهند. این سوال مطرح است که آن‌ها که از خصوصیات این مخزن اطلاع کامل داشتند چگونه این روش ساده و ارزان- به عقلشان نرسیده و پیشنهاد ۵۴۰ میلیون دلاری را داده‌اند. متأسفانه افرادی که در قرارداد بعدی جهت بالا بردن سطح تولید از ۲۲۰ به ۳۰۰ هزار بشکه در روز مذاکره و توافق کردند، به مسائل این مخزن آشنا نبوده‌اند و به همین دلیل باعث از دست رفتن نزدیک به یک میلیارد بشکه نفت شده‌اند. به عبارت ساده‌تر در این قرارداد علاوه بر از دست دادن بخش اعظم سرمایه‌گذاری، حداقل ۲۰ میلیارد دلار از ثروت ملی کشور را به هدر داده‌اند.
	سروش و نوروز مستقل	شرکت شل	۱۳۷۸	**اشتباهات عمدی و تکراری شل**: دکتر سعیدی در نقد عملکرد شل در این میدان ضمن تاکید بر غیرممکن بودن ادعای شل مبنی بر برداشت روزانه ۱۰۰ هزار بشکه‌ای به مدت ۱۰ سال می‌نویسد: با روش پیشنهادی شرکت شل با نرخ بر ۱/۵ میلیارد بشکه نفت قابل استحصال این میدان به هدر خواهد رفت. همچنین با انتقاد از سیاست تزریق آب شل می‌نویسد: با تزریق گاز در این مخزن می‌توان به جای تولید حدود ۳۶۰ میلیون بشکه‌ای پیشنهادی شل بیش از ۲/۵ میلیارد بشکه از این مخزن تولید کرد. دکتر سعیدی که در بسیاری از پروژه‌های بین‌المللی فعال بوده است تاکید می‌کند که: شرکت نفت شل در سایر کشورهای جهان نیز مرتکب این نوع اشتباهات- به نظر اینجانب به صورت عمد- شده است. لذا نمی‌توان با استناد به این که شرکت نفت شل کار غلط و اشتباهی انجام نمی‌دهد برنامه‌های پیشنهادی آن شرکت را بدون مطالعه قبول کرد. در مورد نوروز نیز که بنا بود تولید آن از ۵۰ هزار به ۹۰ هزار بشکه برسد دکتر سعیدی تزریق آب را نقد کرده و تزریق آسان گاز را سفارش می‌کند.
	بلال (بخش نفتی) مستقل	توتال	۱۳۷۸	در سال ۱۳۸۱ به بهره‌برداری رسید. به سطح پلاتو (سطح برنامه‌ریزی شده در نقشه توسعه میدان) رسید
	فاز ۴ و ۵ پارس جنوبی	آجیپ انی و پتروپارس	۱۳۷۹	کنسرسیومی متشکل از: شرکت اجیپ ایتالیا انی و پتروپارس ایران کار را بر عهده گرفتند و قرارداد را به اهداف رساندند.
	فاز ۶ و ۷ و ۸	شرکت پتروپارس	۱۳۷۹	از شرکت‌های خارجی نیز به عنوان پیمانکار استفاده شد و در سال ۱۳۸۷ به بهره‌برداری رسید.
	نصرت و فرزام مشترک با امارات	به صورت تکلیفی به پیمانکار دولتی پتروایران واگذار شد.	۱۳۷۹	با طولانی شدن زمان اجرای توسعه میادین اسفندیار و فروزان توسط شرکت پتروایران از یک طرف و درخواست تغییر شرح کار اولیه و افزایش ظرفیت تولید از طرف دیگر، تامین مالی پروژه با مشکلات زیادی روبه‌رو شد؛ به طوری که این افزایش هزینه طرح را شورای اقتصاد تصویب نکرد و در نهایت اجرای پروژه متوقف شد.
	سلمان مشترک با امارات		۱۳۷۹	
	فروزان و اسفندیار مشترک با عربستان		۱۳۸۱	
	دارخوین- فاز دوم. مستقل	انی ایتالیا	۱۳۸۰	فاز اول توسعه این میدان از سال ۱۳۴۳ با کشف نفت در آن آغاز و طی سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۷۵ توسط شرکت انی ایتالیا توسعه یافت. در مرداد ماه ۱۳۸۹ توسعه فاز دوم به پایان رسید و روزانه ۱۶۰ هزار بشکه نفت خام تولید شد. این میدان به سطح پلاتو رسید و کم حاشیه بود. همچنین پیمانکار موظف به جمع‌آوری گازهای همراه شد که یکی از نکات مثبت این پروژه محسوب می‌شود. شرکت انی خواستار توسعه فاز سوم این میدان نیز هست.
	مسجدسلیمان مستقل	«نفتگران» ایران و «شیرانرژی» کانادا	۱۳۸۱	اولین میدان نفتی کشف شده در خاور میانه است که بعد از کاهش تولید در طول سال‌ها برای بهبود ضریب برداشت در قالب بیع متقابل واگذار شد. این پروژه با مشکلات زیادی مواجه شد اما بعد از تاخیرها و مسائل بسیار سرانجام در سال ۱۳۹۰ به تولید رسید
	آزادگان جنوبی مشترک با عراق	اینپکس ژاپن	۱۳۸۲	اساسا در عمل توسعه پیدا نکرد. حتی بعد از اخراج ژاپنی‌ها در سال ۱۳۸۵ قراردادی با چینی‌ها هم امضا شد که آن‌ها نیز توسعه‌ای در این پروژه ایجاد نکردند و بعد از وقت‌کشی‌ها در سال ۹۳ اخراج شد اما بعد از واگذاری به شرکت مناطق نفت‌خیز جنوب فاز نخست آن نهایتا توسط شرکت‌های داخلی به بهره‌برداری رسید.

نسل دوم فقط قراردادهای اکتشاف)	اکتشاف و توسعه بلوک‌های خرم‌آباد، ساوه، گرمسار و کوهدشت		هیچ قرارداد اکتشافی موفقی منعقد نشد.
نسل سوم (قراردادهای توسعه و اکتشاف)	توسعه یادآوران، توسعه گلشن و فردوسی، توسعه پارس شمالی، توسعه جفیر، توسعه میدان گازی کیش، توسعه فاز ۱۱ پارس جنوبی، اکتشاف و توسعه بلوک‌های؛ دیر، دانان و مغان		در این نسل نیز عملا قرارداد موفقی امضا نشد. نزدیک شدن به تحریم‌ها در عملکرد ناموفق این نسل از قراردادها نقش اساسی دارد.

■ منابع و مراجع

[۱] به گزارش قراردادهای جدید نفتی، قراردادی خوب برپایه‌ای لرزان در روزنامه خراسان مورخ ۹۵/۴/۲۳ مراجعه کنید.
[۲] نشست تخصصی برای بررسی مدل جدید قراردادهای نفتی ایران (IPC) با حضور سید مهدی حسینی، رئیس کمیته بازنگری قراردادهای نفتی در تالار بهمن دانشگاه صنعتی امیرکبیر، مورخ ۵ بهمن ۹۴
[iii] مقاله «فرصت طلبی طرفین در قراردادهای بیع متقابل»، ۱۳۹۴، نوشته اخوان، عسگری و ایمانی، پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، صفحات ۳ و ۴
[iv] اطلاعات جدول از منابع مختلف استخراج شده است از جمله:
۱- اخلاقی، بهروز، بهینه سازی قراردادهای بیع متقابل در صنعت نفت ایران، مجله پژوهش‌های حقوقی، شماره ۱۳. ص ۲۲-۱۷
۲- گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس
۳- گزارش‌های دکتر سعیدی و دکتر حسنتاش درباره بیع متقابل
۴- مقاله قراردادهای بالادستی نفت و گاز نظام جمهوری اسلامی ایران و تبیین دلالت‌های قانونی و الزامات قراردادهای جدید، ۱۳۹۳، نوشته دکتر ابراهیمی
۵- کار تحقیقی درباره بیع متقابل زیر نظر دکتر حسنی، ۱۳۹۴

تمام اقساط بدون پیش پرداخت
باکو
@TRAVELEX ۸،۵،۴ روزه-خدمات کامل
نرخ ویژه هتل ۵ ستاره
ایمان ۳۸۴۶۶۰۰۰ ابوذرغفاری ۱۳

همه روزه
کیش.قشم
یکشنبه چهارشنبه جمعه هرهفته
هتل ۴ و ۵ ستاره
سفربا آهنگ سفر ۳۸۴۵۸۳۳۳

آرام سیر شفیعیان نقد و اقساط
نجف زمینی هوایی کربلا
ویزای فوری عراق زیرنظر سازمان حج
۰۹۱۵۱۱۶۱۳۹۶ - ۳۸۵۵۰۳۶۰
امام رضا ۴۳ میدان ۱۵ خرداد (ضد)

ترکیه دبی تایلند مشهد کیش قشم کربلا
هوایی زمینی
سواحل مدیترانه
بلیط داخلی و خارجی زیرنظر سازمان حج و زیارت
آریاک سفر ۰۲۱۶۶۵۷۴۸۶۶

به یک نفر کارمند خانم آشنابه
رزرواسیون هتل، تور داخلی
کار با کامپیوتر
نیازمندیم
۰۹۱۵ ۳۱۰۰ ۱۲۵

تمام اقساط بدون پیش پرداخت
دبی
هرهفته پرواز چارترنرخ ویژه
نرخ ویژه هتل ۵ ستاره تاپ
ایمان ۳۸۴۶۶۰۰۰ ابوذرغفاری ۱۳

ایش جلال آل احمد ۲ افراگشت ۳۶۰۵۴۰۰۲
خدمات گردشگری رایکان
کیش ویژه جشنواره
باتومی.دبی.تفلیس
باکو پیکاپ ویزا

اقساط
کیش روسیه باکو دبی ترکیه
فلامینگو ۳۶۰۹۹۹۳۴

پیروواز
کیش سرعین
ارمنستان
گرجستان باکو
www.PareParvaz.net
۳۶۰۷۹۰۹۹

چین نمایشگاه گوانگجو
3 724 70 50 آیتین سیرتوس

تمام اقساط بدون پیش پرداخت
استانبول
نرخ ویژه هتل ۴ تاپ، خدمات کامل
همه روزه پرواز ترکیش مستقیم از مشهد
ایمان ۳۸۴۶۶۰۰۰ ابوذرغفاری ۱۳

شرایط ویژه
باکو.سواحل مدیترانه
مستقیم از مشهد
آسا پرواز ۳۸۴۰۱۴۴۴

ارمنستان، کیش
دبی، تایلند، مالزی
اقساط ۳۰ ماهه بدون پیش پرداخت
شروع اولین قسط یک ماه پس از سفر
رزرواسیون هتل
سپهر سیر ۸۶-۸۵ ۹۱ ۷۱۳ ۳

کیش
فول گارانتی هتل ققنوس کیش
صبحانه نهار ترانسفر پرمیت فرودگاهی
۲۰٪ تخفیف جنگ شبانه دینامیت شو
۵۰٪ تخفیف کافی شاپ ققنوس
۳۶۰۳۶۰۱۰

کیش قشم
اصفهان تبریز شیراز
سه کشور در یک تور
گرجستان ترکیه ارمنستان
تایلند عشق آباد
باکو سواحل مدیترانه مالزی روسیه دبی
جاودان سیر ۳۸۷۹۵۰۱۱

دبی روسیه تایلند
Qeshm Airlines
اقساط بدون سود
آسا پرواز ۳۸۴۰۱۴۴۴

حقاسیر
پرواز چارتری | تور
WWW.HGH724.IR
مالزی روسیه تایلند دبی گرجستان ترکیه ارمنستان اروپا
کیش شیراز
اقساط ۶ ماه
داخلی: ۳۳۳ ۰۵۱-۳۸۰۶۹۰۰۰

کیش شمخال قشم درکش سافاری طرقبه
دنیاسیر
۰۵۱-۳۸۵۴۸۶۰۰
@donyaseir | www.donyaseir.com

اروپا
بهترین نرخ تور، هتل، ویزا، پرواز
دوباره سلام جیسا ۳۶۰۸۶۰۱۱

فرزانگان اشگذری ۳۶۱۰۸۰۳۰
تورهای ویژه
باکو
بلیط - ویزا - هتل
آسان سفر کنید...
www.ashgezari24.ir
@ashgezari24
Airlines هواپیمایی آتا

تور لوکس
مراکش
کازابلانکا
مجری مستقیم
Luxury Tours
ETIHAD
ایلیا گشت ۰۲۱-۸۸۶۰۴۴۲۰

پرواز یکشنبه هرهفته چهارشنبه
حقاسیر
پرواز | تورهای ویژه
۰۵۱-۳۸۰۶۹ داخلی: ۳۳۳
WWW.HGH724.ir
باکو
بهترین قیمت و خدمات را تجربه کنید
@HGH724
تنها نماینده انحصاری پروازهای باکو با هواپیمایی آتا در مشهد

تور اوکراین (جمعه به پنجشنبه هر هفته)
۷ روزه از تهران با پرواز UM Air
۰۵۱-۳۸۱۸۲
۰۵۱-۳۸۵۴۸۶۰۰
@donyaseir | www.donyaseir.com

ارمنستان کیش قشم بلغارستان گرجستان
دبی
باکو
پرواز روزانه
پرواز مستقیم از مشهد
بینالود BINALOOD
۳۷۶۵۹۳۰۰
binaloodtravel.com

تنها نماینده شرکت نیواوشن
کارگزار رسمی هتل‌های تایلند در ایران
تایلند
آسمان آبی
۳۸۴۷۱۰۱۵
@newoceanthialand
برای اطلاع از بهترین تورهای خارجی به کانال ما بپیوندید

۴ شب لیسبون - ۴ شب بارسلون
هر هفته مستقیم از مشهد
ویزای توریستی پرتغال
Emirates
@donyaseir | www.donyaseir.com | 051-38182

تور گروهی
مراکش
بالی
اسپادانا ۳۸۸۲۹۹۱۰
espadanaseir
www.espadanaseir.com
Emirates
QATAR

هند باکو
با پرواز ایرعربیا
نرخ های ویژه از مشهد
دهلی، اگرا، جیپور
باپرواز آزال
گردون ۳۸۴۱۱۰۰۰
www.Gardoontravel.com
@GardoonTravel